

– A veled készült interjúban keveset beszélsz a családdodról, a gyerekkorodról. Milyen családba születtél? Hogyan telt a gyermekkorod? Milyen inspiráló hatások nyomán született meg benned a gondolat, hogy költő leszel?

4 SZENT IDEGENSÉG

Vasadi Péterrel Finta Gábor
és Szénási Zoltán beszélget
1. rész

– Egy pár szót hadd mondjak arról, hogy miért takarom magamat bizonyos értelemben. Először is az életben maradáshoz rászorultam. Attól a perctől kezdve, hogy hazajöttünk Németországból a hadapródiskola kö-

telékében, nagyon keményen bántak velünk, és meg kellett gondolnia az embernek, mit mond el, és mit nem. Odasúgta nekünk egy állomásvezetőhelyettes, hogy vigyázzanak, elleptek bennünket a nyomozók. Ezek után súlyozni kellett a szavakat, amit e nélkül is megtettem volna. Annyit még hozzáfűzök, hogy marginálisnak tartom ezeket a személyi dolgokat, a túlfényezést meg nem állom.

Az édesanyám Erdélyből származik. Alsólugosról, a nagyapám a Zichy birtokoknak volt a főintézője és európai hírű botanikus. Munkáit csak később ismertem meg. Nyolc gyermeke volt, azok közül kettő írt verset, a többiek szőrén ülték meg a lovat. Négy lány és négy fiú volt. A fiúk ispánok voltak és alispánok, tehát a felső társadalmi szintnek az alsó rétegéhez tartoztak. Egy görög ág is van a családban, Stupa néven. Jolánka néni, aki nagyszerű aszszony volt, jól beszélt görögül és magyarul is, az édesanyámról elmesélte egyszer, hogy szerb király térdén lovagolt. Ezt a társaságot nagyapám mély, jó és sugárzó szellemisége tartotta fönn és meg. Olyannyira, hogy amikor el kellett menekülniük, mert megfenyegették őket, a mócok térden állva kérték a nagyapámat, ne menjenek el, mert akkor mi lesz velük. Találkoztam később is az ő munkásságának nyomaival, hetvenöt olyan tanulmánya volt, amit lefordítottak németre vagy angolra, ezek a közép-európai flórával és faunával foglalkoztak. Egy lapot is alapított, ennek ő lett a szerkesztője, ahogy megvetették a lábukat Budapesten. Szép dolgozatok ezek, még akkor is, ha az ember nem ért hozzá. Egyre viszont fölkaptam a fejemet: *A magyarországi fauna és flóra Petőfi Sándor költészetében*. Petőfi egész költészetét áttanulmányozta – egy botanikus. Ilyen gyönyörű vadságai voltak, ugyanakkor nagyon szelíd ember volt.

Az édesapám újpesti postás, kispolgári családból származott. Az egyik ág fölnyúlt Norvégiáig, őket Witznek hívták. Apám is postásként kezdte, végül a vezérkar mellé beosztott alezredesi rangban szolgáló tiszt lett, akinek három fia volt, és mind a három katona lett. Az öcsém a kőszegi katonai

alreálban kezdte tízéves korában, én a leventemozgalom tisztii karában voltam tizenhárom-tizennégy évesen, és aztán abba a székely hadosztályba kerültem, amelyik fölmorzsolódott a háború alatt. Apám táviratilag hívott haza, hogy menjek Sümegre, mert föl vagyok véve a harmadik évfolyamba a hadapródiskolába, amely Nagyváradról települt akkor ki, ugyancsak 5 nagy hadihozománnyal. Innen mentünk Nyugat-Németországba, Bajorországba. A bátyám repülő volt. Bezupált, aztán hivatásos, földérintő repülő lett. El lehet képzelni azt az ebédet, amikor szegény anyám leül, körül néz, aztán azt mondja: „Na, mi van? Laktanya lett az én otthonom?”

Kisgyerekként két fontos dologra ügyeltem: a figyelemre, és arra, hogy hagyjanak békén. Egyiket se nagyon honorálta a család. Egy kicsit, akaratom ellenére is, mindig kilógtam a rendből, sokat bábámszoktam. Akkor a fiúkat kislányosan öltöztették, dús, göndör hajam volt, és mindig beszorultam az öcsém és a bátyám közé – a középső gyerekek keserű sorsa van. Azt kérdezték: „Miért nem szól ez semmit?” „Gügye vagy? Miért hallgatsz?” Gondoltam magamban: „Te vagy gügye, mert amit mondasz, az gügyeség.” Ami a figyelmet illeti: katonaként először megtapossák az embert. Majd összerakják. Én a belső figyelemről mélyen hallgattam, de fölfedezték, mert mindent fölfedeznek. Aztán meg nagy erővel földobtak, és elkezdtem hangtalanul írni. Akkor már elviselték a barátaim, hogy nem sokat beszélek, de amit mondok, az furcsa, nem odavaló, de érdekes.

Az apám családjában volt egy papköltő, akinek nem nagyon szerettem a verseit, de erről sem beszéltem, mert minnek, de a kezembe nyomták, hogy olvassam. Az édesanyámnak két versíró testvére volt. Az egyik a Zsóka néni, igazán költői alkat, aki a Kosztolányi Dezső által patronált Pátria írói kör tagja volt. Bár nem tudtam róluk semmi egyebet, de a nagynéném egyszer hozott nekem egy *Balkon* című verskötetet. Nem tudom, hogy miért nekem adta, mert ő sem tudott rólam semmit. Talán csak azért, mert bábmész gyerek lehettem? Azt nem tudom, Kosztolányi vezette-e be őt az irodalomba, de azt igen, hogy ő is magányos volt a családjában. Volt neki néhány egészen jó verse, itt a vers minősége meg a magam ítélete nagyon labilis dolog. Viszont Aranka nénitől, aki vénlány maradt, gyönyörű élményt kaptam. Ő minőségellenőr volt egy ruhagyárban. Kockás füzetbe írt, és fölolvastott belőle néha verseket. Azokban viszont találtam szép sorokat, s azokat meg is beszélünk. Ő mesélte, hogy amikor József Attilát meghívta az újpesti ruhagyárba egy beszélgetésre, a költő olyan vehemensen jött be a kétszárnyú ajtón, hogy a kabátja beakadt a kilincsbe – egy elég gyatra kabátja volt –, és letépte a gombot. Ő pedig fölvarrta. Azt mondta nekem: „Jegyezd meg, hogy József Attila gombját én varrtam föl!”

Volt egy nagybácsim, akinek megvoltak a *Nyugat* évfolyamai. Ő az édesapám bátyja volt, plébános. Elég konfliktusos viszonyunk volt, pedig nem sokat szóltam, de épp ezt nem szerette ő sem. Egyszer, tizennégy éves lehettem, egy másik nagybátyámtól – aki nagyon izgalmas figura volt, 6 bécsi díszhal-nagykereskedő, a legszebb nagynénémnek a férje – könyveket kaptam. Nagybátyám intelligens nietzscheánus volt, megtanított a kettős könyvelésre meg egy kicsit a németre is. Ő adta a kezembe az *Ecce Homot* és a *Jón és rosszon túlt*. Én persze ezeket faltam. Jártam hit-tantra is. A hit – mindezzel együtt – titkos szeretetem tárgya maradt. Nietzsche és Pascal összefért egymással. Plébános nagybátyám dolgozószobájában olvastam. Amikor látta a kezemben Pascalt, azt mondja: „Mi az, te olvasol?” „Igen.” „Miket olvasol?” „Elemér bácsi, ha lehet, a *Nyugatot* szeretném, látom, minden szám megvan.” „A *Nyugatot*? Hát ne bolondozz!” – teljesen meg volt döbbenve. Azt mondta végül: „Ha ez így van, szabadon bejárhatsz, de tegyél vissza mindent a helyére!” Rokonságot látok közöttük, a nagyok között, azóta is. Akkor fedeztem föl, hogy a zsenialitás nem arról szól, nem arról, hogy miben igen, és miben nem.

– *Ez azért néhány dolgot megmagyaráz számomra az Opál beszéd kötetteddel kapcsolatban, amelyben Nietzschétől veszel mottót, és neki ajánlasz verset.*

– Igen. Nagyon messzire vezetne, ha most ebbe elmélyednénk. Azokra figyelek fel igazán s másként, akik félreértés tárgyai. Ez egyrészt szenvedés, másrészt gyakran találat. Akiket elítél a keresztény köztudat, azokat megragadom. Nem lehet Nietzschét azzal elintézni, hogy istentagadó. Látó is. A végletes ellentétek az igazságot világtítják meg élesen. Ebben hiszek. Az egyik egyetemen arra ítélték, hogy Marx-semináriumra járjak. Fölfedeztem, hogy a marxizmusban profetikus elemek vannak, csak erről senki se tud, vagy akar beszélni. Hidegen szívták mellre.

– *A kamaszkorodat a világháború zárta le. Téged is, mint Pilinszkyt, kiskatonaként a nyugati frontra vezényeltek. Verseid, esszéid alapján nyilvánvaló, hogy ez az emlék meghatározó számodra. Pilinszky költészetében a fegyenc a szenvedő ember ikonjává vált, míg Auschwitz a világrendet megingató történelmi botrány szinonimája. Te mintha más történelmi, létfilozófiai konzekvenciákat vonnál le az ott átélt szörnyűségekből?*

– Igen, ez bizonyos. Szerintem az első oka ennek az, hogy Pilinszky nem vett részt abban, amiben nekem kellett. És ez nagy különbség. Nem azt mondom, hogy szemléltő volt, mert tudom saját elbeszéléseiből is, hogy reszketett, amikor egy lövedéket kellett fölemelnie. Én nem reszkettem. Engem kiképeztek már leventekoromban. A leventemozgalomról most csak annyit, hogy az az egész magyar férfilakosságot fegyverfoghatóvá akarta tenni még

ifjú korában. Ennek voltak váratlanul jó következményei is. Például a zsidó-
üldözés idején engem – a törzstiszt „megbízható” fiát – szemeltek ki a zsidó
szakasz parancsnokául. Együttműködtünk. Csupa olyan zsidó fiú volt ott, aki
a barátom volt, és eminens tanuló. Az ész volt összegyűjtve ott. Akár
tetszik ez a keresztény antiszemitáknak, akár nem.

7

Engem az átélt események megváltoztattak, nem csak elrémí-
tettek. Láttam. Egy halott német táborno­kot lóhoz kötve. Kocogott a bécsi
csatából. Föl volt kötözve a lóra. Kérdezem az SS-től: „Miért nem veszik le?”
„Így kell megérkeznie. Már Pletz óta halott.” Hát ez boschi apokaliptika.

Tehát láttam az ember nagyságát, ha akartam, ha nem, és lát-
tam a semmi voltát. Hát hogy hol van itt az Isten? Másrészt: én miért
és hogy kerülök ide? Hol van most a szellem? Van-e apám, anyám,
öcsém, bátyám, a rokonok, a többiek? Kik és hol vannak? Miért ez az
egész? Nemcsak borzalom, az ember irgalmatlan bemutatkozása is.
Ezek s ilyenek vagyunk? És most?

*– Istenre utaltál az előbb. Ezek az élmények a hitre hogyan hatottak?
Mert pontosan ezek a világháborús események, azt hiszem, sokaknál
éppen a hit elvesztését, vagy az Istennel, a hittel való szembe­fordulást
vonták maguk után.*

– Ez a dolog lényege. A hitet nem lehet elveszíteni. Lehúzó­dhat
a semmibe, de akkor ott vagy rendíthetetlen, vagy nincs is. Ha ren-
díthetetlen, akkor az utolsó szemig lerombolódhatik – ez nem szük-
ségszerű –, de kell, hogy kiderüljön, élet. Ezt nagyon igaznak érzem.
Ma is. Azért nem derült ki sokaknál, hogy élet, mert fölszíni. Köztünk
lerombolódott. Tudtam sokunkról, hogy hisz, de a hitet itt nem tudjuk
megnevezni, vagy nem lehet beszélni róla. Itt mintegy káromkodásnak
látszott. Fekszünk a gödörben, és jönnek a Liberátorok, már halljuk
őket. Minden percben dönten­i kellett. Oda futottunk a másik oldalra a göd-
rökbe, ágak alá. Emezt meg végigsorozták. Most akkor mi az, hogy sors?
Az Ige, a Szó lett kérdéses. Nem a lét. Mit mondhatunk erre? Föl kellett kelni,
és menni tovább. A leégett faszor alatt. Hatan-heten parancsot kaptunk, hogy
a köz­elgő francia páncélosoknak egy hegyről adjunk jeleket. Esőben begya-
logoltunk egy kisméretű koncentrációs táborba. Láttuk, hogy itt is fekszik
egy meglőtt rabruhás, ott is. Fölszámoltak éppen egy fogolytábort. A néme-
tek már hallották a harckocsik csörömpölését, és éppen olyan jól tudták, mint
mi, hogy ezek Sherman 3. típusú amerikai páncélosok. Ekkor kiléptet a fák
közül egy agyonázott német lovas katona, akinek a nyereg­kápájához hozzá
volt kötve egy madzag, és a madzagon csuklójuknál fogva facipős kigyerekek
vonszolták magukat. Agg, öreg nyolcévesek. A szemükben már félelem sem
volt. A túloldalon levő magyar tiszt ráfogta géppisztolyát a németre: „Ha nem

adod a kötelet, lelőlek!” A német ledobta a madzagot a sárba, a tiszt megfogta a madzagot, és húzta egy bokornyílás felé. Akkor láttam, amit ő már korábban látott: két agyonázott nő hívja őket. Nem látomás volt, de az egyik határozottan láttam a fehér gallért. Az biztos, hogy apáca volt.

8 A gyerekek eltűntek a nyílásban, voltak vagy nyolcan, tízen. Azt is láttuk – baromira tud ám az ember ilyenkor figyelni –, hogy ott a háttérben egy lapos épület áll, valami pajta. Odébb egy meglőtt embert láttam, aki kifejezetten nekem intett. Pokrócán a vérfolt egyre terjedt. Rabruhás ember, és... Ezt nem tudom továbbmondani...

– *Megálljunk egy picit, Péter?*

– Nézd, mehetünk tovább, csak ami itt következett, életem egyik forrása lett. Ez a hívás. Az a néhány szó. Menjünk tovább.

(Folytatás a 79. oldalon.)

